

Jordvern og arealplanlegging - lokalt og regionalt arbeid

NORGES BONDELAG

Veileder for hvordan fylkeslag og lokallag kan få fram verdien av matjord og lokalt landbruk i kommunale planprosesser

Formålet med denne veilederen er å hjelpe fylkes- og lokallag i arbeidet med jordvern og påvirkning i forbindelse med planprosesser og utbyggingssaker både på kommune- og fylkesnivå. Vi tar i hovedsak for oss planprosesser på kommunenivå, ettersom det er disse det er flest av. På fylkesnivå er det stort sett veg- og jernbaneprosjekter som planlegges.

Vi tar her for oss i hovedsak kommuneplaner, men prosessen for reguleringsplaner er i all hovedsak lik. Reguleringsplaner må ha bakgrunn i kommuneplanen. Det finnes også regionale planer, men disse er sjelden juridisk bindende.

Kommuneplan

Kommuneplanen er kommunenes overordnede styringsdokument. Her defineres målsettinger kommunen som tjenesteproducent og samfunnsutvikler skal styre etter. Planen består av en samfunnsdel og en arealdel. Samfunnsdelen inneholder målsettinger for kommunen, for eksempel om befolkningsvekst, velferd osv. Arealdelen bestemmer arealbruken i kommunen og er den delen som er mest interessant for landbruket. I noen kommuner har de ofte flere kommunedelplaner i stedet for en stor kommuneplan.

Kommuneplaner og regulerings\detaljplaner utarbeides med bakgrunn i kommuneplanens arealdel. Man kan altså ikke lage et boligfelt på et jorde uten at det er hjemlet i kommuneplanen. Dette betyr at det er veldig viktig å følge med hver gang kommunen skal revidere planene sine. Det er her de største slagene står.

Under vil vi vise saksgangen for en typisk planprosess. I større planprosesser som for eksempel europaveger og InterCitybaner kommer det ofte en konseptvalgutredning i forkant hvor man bestemmer hvor traseen skal legges.

Det er viktig å være bevisst på når man skal spille inn hva. Hovedregelen er dog: Vær tidlig ute! Jo før man engasjerer seg, jo større er sjansen for å få gjennom våre innspill!

Figuren til venstre viser en typisk planprosess.

Denne prosessen er hjemlet i plan- og bygningsloven og er ganske lik for alle typer planer. Overordnede planer gir føringer for reguleringsplaner, så det er viktig å passe på at disse har gode retningslinjer.

På neste side kommer en huskeliste for fylkes- og lokallag for når og hvordan man kan påvirke de ulike fasene i en planprosess.

Planstrategi/Oppstart av arbeid med kommuneplan	Følg med i avisene og kommunenes hjemmesider. Jo tidligere en kommer inn i prosessen, jo enklere er det å påvirke. Jordbrukets produksjonsarealer og andre viktige forhold må synliggjøres overfor politikere. Be om et møte med ordfører/formannskap.
Planprogram	Dersom planen utløser krav om konsekvensutredning skal det utarbeides et planprogram. Mulighet til formelt innspill og påvirkning til administrasjonen. Få med alle punkter i planprogrammet som er viktige for landbruket og matjorda. Husk å gi formelt innspill innen fristen.
Konsekvensutredninger	En prosess det er mulig å påvirke. Blir ofte satt bort til konsulentfirmaer. De kan kontaktes direkte.
Høring konsekvensutredning	Kan gi formelt høringssvar innen fristen. Send kopi av høringssvar til aviser og lokale politikere. Få til en debatt om konsekvenser av inngrep. Et arealinngrep vil alltid ha ulike konsekvenser. Det er vår jobb å løfte fram konsekvensene for matjord og -produksjon og få politikerne til å vektlegge dette.
Planprosessen	Selve reguleringsplanprosessen tar ofte lang tid og det er mulig å be om møter med administrasjon/politikere underveis i prosessen og påvirke hvordan den utformes. For større planer arrangeres det folkemøter.
Planforslag	Formelt høringssvar innen tidsfristen. Behandles først i Plankomite/-utvalg i kommunen, så ut på høring til mange instanser. Fylkesmannen, Fylkeskommunen og Sametinget har innsigelsesmyndighet. Bare de kan stoppe/endre planene ved lovmyndighet. Det er viktig å ha god kontakt og om mulig påvirke disse institusjonene til å legge inn innsigelser på områder vi synes er viktige. Man kan også be kommunen om å automatisk få tilsendt planer på høring.
Reguleringsplan - behandlinger	Første behandling i Plankomite/-utvalg før kommunestyre. Kommunestyret behandler planen med eventuelle innsigelser. Dersom det ikke er innsigelser eller kommunestyret aksepterer innsigelsene kan planen egengodkjennes av kommunestyret.

Dersom kommunestyret vedtar planen uten å ta hensyn til innsigelsene vil planen gå til meglings. Her har vi liten påvirkningskraft direkte, men vi kan formelt henvende oss til Fylkesmannen med våre argumenter. Hvis denne meglingsen ikke fører frem vil kommunal- og regionaldepartementet bestemme. Her har vi liten mulighet til å påvirke. Det var dette som skjedde i IKEA-saken i Vestby. Her hadde Statens Vegvesen og Fylkesmannen innsigelser til kommunedelplanen fordi Delijordet ble lagt ut til IKEA. Ministeren tok ikke hensyn til innsigelsene fra fagmyndighetene og bestemte at kommunen skulle få lov til å bruke jordet til næringsbygg.

Hva kan Bondelaget hjelpe med?

Sentralt

Vi har flere ressurspersoner på arealforvaltning og jordvern. En del av disse sitter i fagteam matjord. Fagteamet kan brukes som en sparringspartner for fylkeskontorene i konkrete saker. For henvendelser til fagteamet kan du kontakte fagansvarlig på Næringspolitisk avdeling på hovedkontoret.

Bondelaget her også vedtatt en jordvernstrategi som kan hjelpe med argumenter i jordvernsaker. Denne finnes på bondelaget.no/jordvern og bør oppdateres jevnlig.

Det kan også gis kurs i planprosesser i samarbeid med fylkeslagene

Fylkeslaget

Fylkeslaget skal ha en oversikt over regionale føringer og jordvernargumenter, samt være støtte for lokallagene

Det er naturlig og viktig at fylkeslaget jobber for å få best mulig retningslinjer i de regionale planene. Disse er ikke juridisk bindende, men kan fungere som brekkstang inn mot kommuneplanene.

Det er også viktig å ha en god dialog med både fylkeskommunene (styrer regionale planprosesser) og fylkesmannen (innsigelsesmyndighet hvis kommunene ikke i hensyn tar statlige jordverninteresser).

For å få fram viktigheten av mat- og landbruksnæringa i fylket har mange fylker etter hvert utarbeidet mye bra materiell om verdiskaping og ringvirkninger landbruket gir i sitt fylke. Dette er viktig grunnlagsmateriale for regionale planer.

I mange fylker er matjord- og andre naturressurser godt kartlagt, mens dette er mangelfullt i andre fylker. På NIBIOs kartportal Kilden kan man gjøre geografiske søk og finne jordkvaliteten til halvparten av landets dyrka ressurser: kilden.nibio.no. Dette er viktig grunnlag i planarbeidet.

Et resultat av god kartbruk er Fylkesmannen i Oslo og Akershus sin mulighetsstudie hvor man brukte flere kartlag til å finne ”ledige arealer” for utbygging. Dette bør gjennomføres også i andre fylker. Les mer om dette [her](#).

Det er uansett viktig med statistikk. Årlig rapporterer kommunene til staten (KOSTRA) hvor mye matjord de har omdisponert. Dette kan du finne på [SSBs nettsider](#). Basert på disse tallene lager landbruksdirektoratet en rapport som viser hva den omdisponerte jorda går til.

Rapportene finner du [her](#).

Lokallaget

Lokallagene er de som har best oversikt over hva som skjer i den enkelte kommune, og arealforvaltning er ofte et godt tema i møte med ordfører og lokalpolitikere. Det er kommunen som er både arealplan- og jordlovsmyndighet.

Husk å påpeke at jordvern er en samfunns sak og at Bondelaget først og fremst engasjerer seg slik at vi kan produsere mat i takt med befolkningsøkningen. Her kan dere vise til den gjeldende landbruks- og matmelding.

Lokallagene bør først og fremst engasjere seg i forbindelse med rullering av kommuneplanen. Det er viktig at lokallagene engasjerer seg i arealplanlegging, siden det er her føringer for kommunenes arealbruk legges. I dispensasjonssaker bør man gi tilbakemelding på om saker tar matjord. Dispensasjonssaker er ofte mindre i seg selv, men de skaper ofte presedens og uthuler gjeldende plangrunnlag.

Husk da hovedregelen: Jo tidligere man engasjerer seg i saken, jo større er sjansen for å påvirke utfallet!

Allerede når det varsels oppstart av kommuneplanarbeidet, det vil si når kommunen sender **planstrategi og planprogram** på høring, bør man ideelt sett minne om behovet for mer matjord for å produsere mer mat. Da må i hvert fall den beste matjorda tas vare på.

Har man konkrete innspill til utviklingsområder som ikke tar matjord og som er ok for grunneier kan man med fordel spille inn disse eller oppfordre grunneiere til å spille inn disse. Hvis vi kommer med konstruktive innspill blir vi ikke bare oppfattet som grinete jordvernere.

I kommuneplanens samfunnsdel er det viktig å få frem følgende:

- betydingen av landbruket i din kommune
  - Faktaark/beskrivelse av landbruket i din kommune kan gjerne legges ved høringsuttalsen.
  - ...som stolt matleverandør til den norske befolkning! De fleste samfunnsdeler peker på befolkningsveksten. Vi må fortelle de at den økte befolkningen trenger mer mat!
  - Kobling mot næringsmiddelindustri og verdiskaping/ringvirkninger
  - Grønnstruktur og kulturlandskap
  - Folkehelse
  - Landbruket er en del av løsningen for bærekraftig utvikling, bedre klima og miljø
- Sammenhengen mellom økende befolkning => behovet for mer mat => må ta vare på den matjorda vi har og øke det dyrka arealet (dette snur ofte jordverndebatten på hodet, da denne kampen tradisjonelt har vært en kamp med ”ryggen mot veggen” for å ta vare på enkeltjorder)
- gode samfunns mål/ formuleringer for å ivareta matjorda (hente formuleringer og retningslinjer fra regionale planer)
- Sørg for at byggeområdene utvikles effektivt => Arealeffektivitet/god by- og tettstedsutvikling er godt jordvern!

- Innledningsvis kan det være greit å vise til at hva politikerne selv har vedtatt. Dette er ikke noe bare vi mener som en særinteresse.
  - Stortinget har vedtatt å øke matproduksjonen i tråd med befolkningsveksten (1 % årlig) i gjeldende landbruks- og matmelding
  - Et enstemmig Storting har vedtatt en jordvernstrategi som tar sikte på å redusere nedbyggingen av matjord fra 6000 til 4000 mål innen 2020
  - Landbruks- og matministeren har sendt brev til kommunen hvor han minner om deres ansvar for å ta vare på matjorda

I de tilfellene kommuneplanens samfunnsdel sendes ut på høring i forkant av arealdelen er det viktig å tenke på følgende:

Gode formuleringer i samfunnsdelen må brukes som brekkstang når kommuneplanens arealdel (kartet) skal utarbeides => hvor skal vi legge til rette for økt matproduksjon er et like viktig spørsmål som hvor skal vi bygge boliger...

Finn gjerne alliansepartnere. Dette kan være særlig viktig for å få fram at jordvern ikke bare er en bondesak. Jordvern er for alles matsikkerhet og –beredskap, altså en samfunnsak! Men vær taktiske...! Husk at lokalpolitikere kan ha et anstrengt forhold til for eksempel naturvernorganisasjoner hvis det akkurat har vært andre betente saker i en kommune.

Når **kommuneplanens arealdel** sendes ut på høring er det gjerne kommuneplankartet, samt retningslinjer/bestemmelser man må se på. Ofte kan også vedlagte konsekvensutredninger være til hjelp for å finne ut om tiltak berører matjord.

NB! Vær oppmerksomme på at det kan være enkeltmedlemmer som har spilt inn forslag til nedbygging av matjord. Diskuter hvordan dere i så fall skal håndtere dette. Husk at vi som organisasjon må tenke ”jordvern for å få utført vårt samfunnsoppdrag; mer mat til en voksende befolkning”.

Vurder om det kan være hensiktsmessig å arrangere et medlemsmøte. Mal for et slikt møte kan være:

- Inviter kommunens arealplanlegger til å presentere kommuneplanen med fokus på
  - Hvordan tas det hensyn til matjorda i samfunnsdelen, retningslinjer/bestemmelser?
  - Hvilke foreslåtte tiltak berører jordverninteressene og/eller andre grunneierinteresser?
  - Forhold til retningslinjer for matjord i regionale planer
- Inviter landbrukssjef til å presentere eventuelle konsekvensutredninger som er gjort knyttet til berørte matjordarealer. Er dere enig i konsekvensvurderingene?
- Fylkeslaget/-kontoret kan komme med tips til hvordan jobbe med høringsinnspill
- Gruppearbeid – hvor målet er å få innspill til hørings svar. Her kan det også spilles inn jordvernvennlige alternativer til utviklingsområder.

Norges Bondelag, Postboks 9354 Grønland, 0135 Oslo
Tlf.: 22 05 45 00
bondelaget@bondelaget.no
bondelaget.no

NORGES BONDELAG

